

ÖNSÖZ

(Kemal Gözler, [TÜHAS: Türk Hukuk Atf Sistemi](#), Bursa, Ekin, 2024'ün “Önsöz” kısmıdır).

1. Bu Kitabı Neden Yazdım?

2023 yılının Nisan ayında 1662 sayfa uzunluğunda *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı bir kitap¹, aynı yılın Ağustos ayında da bu kitabın özeti niteliğinde 562 sayfa uzunluğunda *Alıntı ve Atıf Usûllerine Giriş: Bir Ders Kitabı* başlıklı ikinci bir kitap² yayınladım. Birinci kitap, ayrıntılı bir inceleme kitabı, ikinci kitap ise ders kitabı niteliğinde bir kitaptı. 1662 sayfa olan birinci kitabın çok uzun olduğu açıktı. 562 sayfa uzunluğunda olan ikinci kitap da gereğinden fazla uzun bulundu.

Dahası kitaplarımın sosyal bilimler enstitüleri kamu ve özel hukuk bölümleri, hukuk dergileri, hukuk yayınevleri ve nihayet yargı organlarındaki uygulayıcılar tarafından atıf usûlü kılavuzu olarak izlenmesini arzu ediyordum. Bence buna ihtiyaç da vardı. 16 Eylül-25 Eylül 2023 tarihleri arasında bu ihtiyacı açıklayan dört ayrı makale yayınladım³. Açıkçası, nasıl ABD’de hukuk literatüründe ve uygulamasında atıf usûlleri bakımından *The Bluebook*⁴ izleniyorsa, Türkiye’de yazdığım *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabının da öyle izlenmesini istiyordum. Yani yazdığım kitabın Türkiye’nin *The Bluebook*’u olmasını hayal ediyordum. Bu nedenle her iki kitabın da kapak rengini mavi yapmıştım.

1. Kemal Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûlleri*, Bursa, Ekin, 2023, XLVIII+1662 s.

2. Kemal Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûllerine Giriş: Bir Ders Kitabı*, Bursa, Ekin, 2023, XXII+562 s.

3. (a) Kemal Gözler, “Yüksek Lisans ve Doktora Programlarında ‘Tez Yazım Kılavuzu’ Sorunu”, [www.anayasa.gen.tr/aau-tez-kilavuzu.htm](#) (Yayın Tarihi: 16 Eylül 2023).

(b) Kemal Gözler, “Hukuk Dergilerinde ‘Makale Yazım Kuralları’ Sorunu”, [www.anayasa.gen.tr/aau-dergi.htm](#) (Yayın Tarihi: 20 Eylül 2023).

(c) Kemal Gözler, “Yayınevlerinde Bilimsel Yazma, Yayınlama ve Atıf Usûlleri Kurallarının Belirsizliği Sorunu”, [www.anayasa.gen.tr/aau-yayinevleri.htm](#) (Yayın Tarihi: 22 Eylül 2023).

(d) Kemal Gözler, “Hukuk Uygulamasında Atıf Usûlleri Kurallarının Belirsizliği Sorunu”, [www.anayasa.gen.tr/aau-uygulama.htm](#) (Yayın Tarihi: 25 Eylül 2023).

4. *The Bluebook: A Uniform System of Citation*, Cambridge, M.A., The Harvard Law Review Association, 21. Baskı, 2020 (Bu kitapta kısa künye atıflarda “*The Bluebook*, *op. cit.*” olarak zikredilmiştir).

Üst paragrafta bahsettiğim makaleler yayımlandıktan sonra az sayıda da olsa konuyla ilgili tepkiler aldım. Tepkilerden birisi benim kitaplarımın format olarak *The Bluebook* gibi olmadığı yolundaydı. Gerçekten de, *The Bluebook*'ta atıf usûlleri, “rule (kural)” olarak kaleme alınıyor ve her kuraldan sonra kuralın uygulanmasına örnek veya örnekler veriliyor. *The Bluebook*'ta kurallar, genellikle, “instruction (emir, talimat)” tarzında yazılır ve kuralların gerekçesi de çoğunlukla açıklanmaz. Benim *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımda ise her kuralın önce nedeni açıklanıyor, sonra da konuyla ilgili kural öneriliyordu. Keza kuralla ilgili Türkiye'deki mevcut uygulama da inceleniyor ve örnekleriyle birlikte eleştiriliyordu.

Anlaşılan o ki, sosyal bilimler enstitülerinin kamu ve özel hukuk bölümleri, hukuk dergileri, hukuk yayınevleri ve nihayet yargı organlarındaki uygulayıcılarının benim kitabım tarzında bir alıntı ve atıf usûlleri kitabına ihtiyaçları yoktu. Onların ihtiyacı olan kitap, *The Bluebook* misali, sadece kural koyan ve koyduğu kuralların uygulanmasına örnek veren çok daha kısa bir kitaptı. Açıkçası, alıntı ve atıf usûlleri konusunda uzun açıklamalara değil, şablonlarla ifade edilmiş kurallara ve kuralların altında da kuralların uygulanmasını gösteren örneklere ihtiyaç vardı. Benim kitabımda ise bu tarz bir yaklaşım yoktu veya istenen yoğunlukta değildi⁵.

Ben de bu düşünceyle, kitabımın daha da kısaltılmış bir üçüncü versiyonunu hazırlamaya karar verdim. Bu üçüncü versiyonda, önerilen kuralların gerekçeleri açıklanmayacak, konuyla ilgili Türkiye'de mevcut durum incelenmeyecek ve eleştirilmeyecek, onun yerine sadece kurallar kaleme alınacak ve kuralların altında bu kuralların uygulanmasına örnekler verilecekti. Bu düşüncelerle ortaya elinizde tuttuğunuz bu kitap çıktı.

2. Bu Kitaba TÜHAS İsmi Neden ve Nasıl Verdim?

Yukarıdaki düşüncelerle hazırladığım bu kitaba, kısa ve akılda kalıcı bir isim bulmam gerekiyordu. Çünkü bu tür atıf usûlleri kitaplarının, yazar isimlerinden bağımsız olarak kendilerine has isimleri vardır ve bu tür kitaplar çoğunlukla yazarların isimleriyle değil, başlıklarıyla

5. Gerçi *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımın sonuna eklediğim “EK-5: Alıntı ve Atıf Kuralları” başlıklı 109 sayfa uzunluğunda bir kurallar listesi vardı (Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûlleri*, op. cit., s.1495-1604). Ancak bu liste galiba yetersiz bulundu. Belki de okuyucuyla buluşamamış olan çok hacimli bir kitabın sonunda bulunduğu için pek de fark edilmedi.

anırlılar. *The Bluebook*⁶, *OSCOLA*⁷, *APA*⁸ gibi. Türkiye’de son birkaç yıldır ilahiyat alanında başarıyla kullanılan *İSNAD Atf Sistemi*⁹ de yazarı Abdullah Demir’in ismiyle değil, başlığıyla anılır.

Ben de bu kitaba “Gözler, *Alıntı ve Atf Usûlleri Kuralları*” ismini vermek yerine daha kısa ve daha akılda kalıcı bir isim bulmalıydım. İsim bulma konusunda derdime çare öneri, değerli meslektaşım Veysel Dinler’den geldi. Sayın Dinler, böyle bir kurallar kitabına “Türk Hukuk Atf Sistemi” ibaresinin kısaltması olarak “TÜHAS” isminin verilmesini önerdi. Ben de bu öneriyi benimsedim. Yani “TÜHAS”ın isim babası, sayın Veysel Dinler’dir. Kendisine çok teşekkür ediyorum.

3. TÜHAS’ın Plânı

Elinizde tuttuğunuz *TÜHAS: Türk Hukuk Atf Sistemi* başlıklı bu kitap, Nisan 2023’te yayınladığım *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabımın özetidir. TÜHAS’ta plân ve sistem olarak *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabımın plân ve sistemini takip ettim. Her iki kitapta da kısım ve alt-kısım başlık ve sırası tamamen aynıdır. Bölüm başlıkları ve sırası ise çok büyük ölçüde aynıdır.

Aralarında detay ve hacim bakımından çok büyük fark olsa da, *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabımın içeriği ile elinizde tuttuğunuz TÜHAS’ın içeriği öz itibarıyla aynıdır. Her iki kitapta da esas itibarıyla aynı kurallar bulunur. Hâliyle 1661 sayfa uzunluğunda olan ilk kitapta bu kurallar oldukça ayrıntılı, 356 sayfa uzunluğunda olan TÜHAS’ta ise aynı kurallar, çok daha kısa ve özet olarak verilmiştir.

4. TÜHAS’ın Formatı

İçerik ve plân bakımından benzer olsalar da, TÜHAS’ın formatı, *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabın formatından tamamıyla farklıdır. *Alıntı ve Atf Usûlleri* kitabında kurallar bir ders kitabında olduğu gibi nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte açıklanır; yer yer açıklanan kuralın

6. *The Bluebook: A Uniform System of Citation*, *op. cit.*

7. *OSCOLA: Oxford University Standard for the Citation of Legal Authorities*, Oxford, Faculty of Law, University of Oxford, 4. Baskı, 2012 (https://www.law.ox.ac.uk/sites/default/files/migrated/oscola_4th_edn_hart_2012.pdf, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023).

8. American Psychological Association, *Publication Manual of the American Psychological Association: The Official Guide to APA Style*, Washington, DC, American Psychological Association, 7. Baskı, 2020.

9. Abdullah Demir (Haz.), *İSNAD Atf Sistemi*, Sivas, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayını, 2. Edisyon, 2019; Online: <http://www.isnadsistemi.org> (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2023).

isabeti tartışılır. TÜHAS'ta ise kurallar sadece konulur; kuralın nedenleri ve sonuçları açıklanmaz; kuralın isabeti de tartışılmaz. Elinizde tuttuğunuz bu kitaptaki kurallar sanki bir kanun koyucunun koyduğu kanundaki kurallar gibi kaleme alınmıştır. Bir kanundan farkı, konulan pek çok kuralın altında o kuralın uygulanmasına örnek verilmesidir¹⁰.

TÜHAS'ta kurallar, aynen kanunlarda olduğu gibi madde madde sıralanmıştır. Ancak TÜHAS'ta, kuralların başında “madde” kelimesi değil, “kural” kelimesi kullanılmıştır. Yani TÜHAS'ta sıralama “Madde 1”, “Madde 2”, “Madde 3” şeklinde değil; “Kural 1”, “Kural 2”, “Kural 3” şeklinde yapılmıştır.

TÜHAS'ta kurallar, bölüm bölüm değil, 1'den başlayıp kitabın sonuna kadar, aynen bir kanunda olduğu gibi ardışık olarak numaralandırılmıştır. TÜHAS, toplam 1125 adet kural vardır. Şüphesiz kurallar, bölüm bölüm numaralandırılabilirdi, yani her bölümde kural numaraları 1'den başlatılabilirdi. Keza kural numaraları, *The Bluebook*'ta¹¹ veya *The Chicago Manual of Style*'da¹² olduğu gibi “Bölüm Numarası.Kural Numarası” formatında (örneğin Kural 1.1, Kural 1.2, Kural 1.3, ...; Kural 2.1, Kural 2.2., Kural 2.3, ... şeklinde) verilebilirdi. Bu tür numaralandırma, sağlam bir mantığa dayanmasına rağmen, benim gözüme hoş gelmiyor. Böyle bir numaralandırmada kural numaralarının kolayca söylenemeyeceği ve keza akılda kalıcı olmayacağı da açık. Bu nedenle ben, TÜHAS'ta kuralları, Türk kanunlarında alışmış olduğumuz sistemle, yani ilk kuraldan son kurala teselsül ettirerek numaralandırdım. Bu tür bir numaralandırmanın kuralları zikretmek bakımından çok daha pratik olduğunu düşünüyorum.

10. Modern kanunların maddelerinde çoğunlukla kural konulur; tanım yapılır; kurala örnek verilmez. Ama “kanunda örnek verilmez” diye genel bir kural yoktur. En meşhur kanun-namelerden olan “Mecelle”nin bazı maddelerinin altında verilmiş örnekler vardır.

11. *The Bluebook* (op. cit.)'un 21'inci edisyonunda “Rules (Kurallar)”, 21 ana başlık altında toplanmıştır. Her ana başlık altında “Rules” birden başlayarak numaralandırılmıştır. Rule 1.1, Rule 1.2, Rule 1.3, ...; Rule 2.1, Rule 2.2, Rule 2.3, ... gibi. Kuralın alt kuralları söz konusu olduğunda iki kısımlı numaralandırma, ikinci kısımdam sonra bir nokta ve bir numara konularak üç kısımlı hâle getirilir. Örneğin *The Bluebook*'ta “Statutes>Current Official and Unofficial Codes>Year of Code”a ilişkin kuralın numarası “Rule 12.3.2”dir (<https://www.legalbluebook.com/bluebook/v21/rules/12-statutes/12-3-current-official-and-unofficial-codes#b-319147>) (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2023).

12. *The Chicago Manual of Style*, Chicago, The University of Chicago Press, 16. Baskı, 2010. Bu *Manual*'de 16 bölüm vardır ve her bölümde kurallar, 1'den başlayarak numaralandırılır. En uzun bölüm olan “Documentation I: Notes and Bibliography” başlıklı 14'üncü Bölümde toplam 317 kural vardır. Yani bu bölümün son kuralının numarası “14.317”dir (*Ibid.*, s.783).

5. TÜHAS'ın Dizini

TÜHAS, neticede, bir ders kitabı değil, kitap veya makale yazar-ken, ödev hazırlarken, mahkeme kararı veya dilekçe yazarken, ihtiyaç duyuldukça bakılacak, bir başvuru kitabı, diğer bir ifadeyle, el altında tutulması gereken bir *vademecum*'dur. O nedenle, TÜHAS'ta aranılan kurala oldukça çabuk bir şekilde ulaşılması gerekir. Bu nedenle, TÜHAS'ın sonuna 36 sayfa uzunluğunda oldukça ayrıntılı bir "Dizin" ekledim. Bu dizin yardımıyla aranılan kuralın çabuk bir şekilde bulunabileceğini umuyorum. Dizin girdilerinin sonunda, girdideki kavramın kitapta geçtiği hem *kural* numarası, hem de *sayfa* numarası verilmiştir. Kural numarası "k." kısaltmasından, sayfa numarası ise "s." kısaltmasından sonra yazılmıştır. Dolayısıyla "k." kısaltmasından sonra verilen rakama bakarak, doğrudan doğruya, ilgili kavrama veya konuya ilişkin "kural"a kolayca ulaşılabilecektir.

6. TÜHAS'ın Kaynakları

TÜHAS: Türk Hukuk Atf Sistemi başlıklı kitabım, *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabımda sebepleri ve kaynakları açıklanan kuralların derlenmesinden oluşmuştur. Her kuralın sonunda, o kuralın *Alıntı ve Atf Usûlleri* kitabından derlendiği sayfa numaraları parantez içinde verilmiştir. Kuralın gerekçesini öğrenmek ve keza kural hakkında daha fazla bilgi edinmek veya daha fazla örnek görmek isteyenler, adı geçen kitapta belirtilen sayfa numaralarına bakabilirler. Aksi belirtilmedikçe, kuralların sonunda parantez arasında, yani (s.XXX) şeklinde verilen sayfa numaraları, *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabıma göndermede bulunur. İstisnaen birkaç yerde, *Bilimsel Yazma ve Yayınlama: Bir Stil Kılavuzu* başlıklı kitabıma¹³ gönderme de vardır. Ancak bu göndermelerde kitabın tam veya kısa künyesi daima belirtilmiştir.

TÜHAS'ta verilen kuralların tamamına yakını *Alıntı ve Atf Usûlleri* başlıklı kitabımdan alınmıştır. Bununla birlikte az sayıda da olsa, *Alıntı ve Atf Usûlleri*'nden alınmamış, ilk defa TÜHAS'ta verilen kurallar vardır. TÜHAS'ta sonunda parantez içinde sayfa numarası belirtilmemiş kurallar, bu tür kurallardır.

TÜHAS'ta pek çok kuralın altında kuralın uygulanmasına ilişkin örnekler verilmiştir. Örnekler göze çarpması ve ana metinden kolayca

13. Kemal Gözler, *Bilimsel Yazma ve Yayınlama: Bir Stil Kılavuzu*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2023, XXXII+848 s.

ayrılması amacıyla çerçeve içinde verilmiştir. Kuralların olduğu gibi örneklerin de ezici çoğunluğu *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımdan alınmıştır. TŪHAS'ta paragrafın sonunda parantez içinde verilen sayfa numarası, hem kuralın, hem de örneğin kaynağını gösterir. Yani "... . Bir örnek (s.XXX):" şeklinde biten paragraflarda, hem kural, hem de örnek *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımdan alınmıştır.

Parantez içinde sayfa numarası, örnek kelimesinden sonra değil, kuralı ifade eden cümleden sonra verilmiş ise, bundan, örneğin değil, kuralın *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabından alındığı anlaşılır. Yani "... (s.XXX). Bir örnek:" şeklinde biten paragrafların altında verilen örnek *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımda bulunmayan yeni bir örnektir.

Paragraf içinde veya sonunda parantez içinde sayfa numarası gösterilmemiş ise bu paragrafta verilen hem kural, hem de örnek yenidir; bunlar *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımda yoktur. Bu tür kural ve örnek çok az sayıda vardır.

TŪHAS, 356 sayfa, *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabı ise 1662 sayfadır. Hâliyle TŪHAS'ta verilen kurallar çok daha kısa bir şekilde açıklanmış ve çok daha az örnek verilmiştir. Ancak bu her kural için geçerli değildir. İstisnaen TŪHAS'ta bazı kurallar, *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımdan daha ayrıntılı olarak açıklanmış ve bazı kurallara daha çok örnek verilmiştir. TŪHAS, *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabımdan özetlenmiş olsa da yeniden yazılmıştır ve *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabımı yazarken görmediğim ve üzerinde düşünmediğim bazı sorunlar hakkında TŪHAS'ı yazarken düşünme imkanım olmuştur.

7. TŪHAS'ın Örnekleri: ✓DOĞRU veya ✗YANLIŞ Örnekler

TŪHAS'ta kurallara sadece kuralın doğru uygulanmasını gösteren örnekler değil, yer yer kuralın yanlış uygulanmasını gösteren örnekler de verilmiştir. Bu durumda önce doğru örnek, onun altında da yanlış örnek verilmiştir. Doğru örneğin başına yeşil renkle ✓DOĞRU; yanlış örneğin başına da kırmızı renkle ✗YANLIŞ yazılmıştır. Keza örnekte de doğru olan yer (kelime veya kelimeler veya noktalama işaretleri) yeşil renkle; yanlış olan yer de kırmızı renkle gösterilmiştir. Kitabın PDF versiyonunda renkler görünecektir; ama hâliyle siyah beyaz basılacak olan matbu kitapta renkler görünmeyecektir. Ama siyah-beyaz baskıda da ✓ işareti ve DOĞRU kelimesi ve keza ✗ işareti ve YANLIŞ kelimesi okunabilecektir.

8. TÜHAS'ta “Caiz Uygulamalar”

TÜHAS'ın önerdiği bazı kurallara aykırı uygulamalar oldukça yaygındır. TÜHAS, istisnai bazı durumlarda, kendi önerdiği kurala aykırı bazı uygulamaları caiz görür. Bunu da kuralı verdikten sonra, söz konusu aksi veya farklı uygulamanın “caiz” olduğunu belirterek yapar. TÜHAS'ta “caiz uygulamalar”a örnek verilirken örneğin başına mavi renkle ≈CAİZ yazılmıştır. Keza kuralın altında verilen örnekte caiz görülen yer (kelime veya noktalama işareti) mavi renkle gösterilmiştir. Hâliyle siyah-beyaz baskıda mavi renk görülmeyecektir.

TÜHAS, caiz gördüğü uygulamaya değil, kendi önerdiği asıl kurala uyulmasını tavsiye eder. TÜHAS'ın istisnaî bazı durumlarda asıl kurala aykırı uygulamaları tecviz etmesinin altında, söz konusu uygulamanın yaygınlığı olgusu yatar. Çok yaygın yanlış bir uygulamayı en azından baştan ve birden bire saf dışı etmek zordur. Hatalı olsalar da bunları bir süre caiz görmekten başka yapacak bir şey yoktur.

9. Örneklerin Alındığı Kitaplar ve Yazarlara İlişkin Açıklama

TÜHAS'ta önerilen kuralların altında doğru veya yanlış uygulamayı göstermek amacıyla çeşitli örnekler verilmektedir. Örneklerin önemli bir kısmında belirli bir alıntı olmaksızın dipnotta atıf örneği olarak atıf yapılan kitabın künye bilgileri ve sayfa numarası verilmektedir. Bu durumda dipnot örneğinde verilen künye bilgileri gerçek kitapların künye bilgileridir. Ancak dipnottaki atfın en sonunda verilen sayfa numaraları, örnekte belirli bir alıntı olmadığı için, sırf örnek olsun diye verilmiştir. Bu durumda çoğunlukla 35, 45 gibi rakamlar seçilmiştir. Bu sayfa numaraları tamamıyla hayalîdir. Örnekte verilen sayfa numarası, künye bilgileri verilen kitapta boş bir sayfaya dahi isabet ediyor olabilir. Bu tür örneklerde kitaplara atıf söz konusuysa genellikle örnek olarak Ergun Özbudun'un *Türk Anayasa Hukuku* (Ankara, Yetkin, 21. Baskı, 2021) başlıklı kitabı seçilmiştir. Bu kitabı seçmemin nedeni, Profesör Özbudun'un kitabını Türk hukuk literatüründe en önemli kitaplardan birisi olarak görmemdir.

TÜHAS'ta verilen örneklerin bir kısmı ise metin içinde alıntı ve dipnotta atıf örneğidir. Bu tür örneklerde hem alıntının kendisi, hem de alıntı için dipnotta gösterilen künye bilgileri ve keza en sondaki sayfa numarası mevcut kitaplardan alınmıştır. Bu durumda örnek olarak alıntılanan cümle veya cümleler, alıntının kaynağı olarak gösteri-

len künye bilgileri ve keza sayfa numaraları gerçektir ve bunlar atıf yapılan kitabın söz konusu sayfasında bulunur. Bu tür örneklerde örneğin solunda veya altında örneğin alındığı kitabın veya makalenin tam künye bilgileri, küçük puntolarla her zaman belirtilmiştir.

İstisnaen TÜHAS'ın "Alıntı Usûlleri" başlıklı Birinci Kısımında verilen ve gerçek hayattan, yani mevcut kitaplardan alınmış bazı usûlsüz alıntı örneklerinde, örneğin alındığı gerçek kaynağı gösterirken yazar adı yerine X harfi ve başlıkların yerine de üç nokta (...) konulmuştur. Böylece, gereksiz bir polemige yol açmamak için usûlsüz alıntı örnekleri anonimleştirilmiş oldu. Bunun sebepleri, *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımızın "Giriş" bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır¹⁴. Bu konuda oraya bakılabilir.

10. TÜHAS'ın Önerdiği Kuralların Bir Mantığı Var mı?

TÜHAS'ta önerilen kurallar, belli bir sistem ve mantığa dayanır. Keza önerilen kuralların sebepleri konusunda kuralın sonundaki parantez içinde verilen sayfa numaraları üzerinden *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabıma bakılabilir. Ancak tüm bunlara rağmen, bazı okuyucular bazı kuralların sebeplerini anlamayabilir veya bunlara hak vermeyebilir. Nihayetinde bazı atıf usûlü kuralları, özellikle stil ve biçime ilişkin olanlar, zevk ve tercih sorunudur. Bazı atıf usûlü kuralları, mantığa değil, göze hitap eder. Bir kişinin gözüne hoş gelen, diğer bir kişinin gözüne hoş gelmeyebilir. Örneğin atıfta kitap başlıklarının bold yazılması benim gözüme çirkin, italik yazılması ise hoş geliyor. Gerekeç olarak "bold aşırı vurgudur" desem de bunu Türkiye'de kabul etmeyen ve boldu seven yığınla yazar var. Dolayısıyla bunu tartışmanın çok da bir anlamı yok.

Bu nedenle TÜHAS'ta önerilen bazı kuralların bazı okuyucuların hoşuna gitmemesi kadar doğal bir şey olamaz. Bütün dünyada kullanılan atıf usûlü kitapları için bu sorun ortaya çıkar. Bir atıf usûlünde beğenilmeyen bazı kuralların olması, o atıf usûlünün benimsenmeyeceği anlamına gelmez. Bir atıf usûlünün, doğası gereği, hitap ettiği kitlede oybirliğiyle benimsenmesi mümkün değildir. Şüphesiz alternatif bir atıf usûlü önerilebilir. Ancak bu alternatif usûl için de aynı sorun ortaya çıkabilir.

14. Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûlleri*, op. cit., s.20-22.

Her atıf usûlünün, kendine mahsus yanları vardır. Bu kaçınılmaz bir şeydir. Şüphesiz TÜHAS'ın da kendine özgü, bazı yazarlar tarafından garip karşılanan yanları olabilir.

Hâliyle TÜHAS, eleştiriye açıktır. Gelen eleştirileri değerlendirir. Haklı bulduğu durumlarda kitabın izleyen baskılarında gerekli değişiklik ve düzeltmeleri yapar.

11. Üniformite İhtiyacı

Türkiye’de hukuk yazınında hâli hazırda alıntı ve atıf usûlleri konusunda bir birlik yoktur. Türkiye’nin başka ülkelerde olduğu gibi, hukuk alanında alıntı ve atıf usûlleri konusunda üniform bir sisteme ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımın “Önsöz” ve “Giriş” bölümlerinde¹⁵ ve daha sonra yayınladığım dört ayrı makalede¹⁶ ayrıntılarıyla açıkladım. Bir atıf sisteminin orasında veya burasında tartışmaya açık hususların olmasından doğan sakınca, üniformite yokluğundan doğan sakıncadan daha ağır bir sakınca değildir. Türk hukuk literatüründe üniform bir atıf sistemine acilen ihtiyaç vardır.

12. Atıf Usûllerine Daha Fazla Dikkat Verme İhtiyacı

Ben dâhil hepimizin, alıntı ve atıf usûlleri konusunda çok daha dikkatli olması ve bu konuda çok daha fazla özen göstermesi gerekir. Maalesef alıntı ve atıf kurallarına önem veren ve bunları genel olarak uygulayan meslektaşlarımızın kitaplarında dahi (benim kitaplarım da dâhil olmak üzere) detaya inildikçe atıf usûlleri konusunda bazen yanlışlara rastlanıyor. Örneğin atıf usûllerine eksiksiz uyan bazı kitaplarda (benim bazı kitaplarımda da), yayın yeri olarak Türkçe “Londra” yazılacağına İngilizce olarak “London” yazılmış olabiliyor. Keza Türkçe yazılan çalışmalarda yabancı dergilere atıfta “Cilt” yerine yanlışlıkla “Volume” veya “Tome”; “Sayı” yerine “Issue” veya “Number” yazılabiliyor. Bazen de (benim kitaplarım dâhil) bazı tutarsızlıklara rastlanıyor. Örneğin bazı dergilere atıf yaparken “Yıl” bilgisi “Sayı” bilgisinden sonra, diğer bazı dergilere atıf yaparken ise önce verilmiş olabiliyor. Bu işlerin bir standarda bağlanması ve bunlara hepimizin uyması gerekiyor.

15. *Ibid.*, s.1-24.

16. Yukarıda 2 numaralı dipnotta künyeleri verilen makalelere bakınız.

13. TÜHAS, Benim Kendi Kitaplarımda Uyguladığım Atıf Usûllerden mi İbaret?

TÜHAS'ta önerilen kuralların hiç şüphesiz ezici çoğunluğu benim zaten yıllardır benimsediğim ve kendi kitaplarımda uyguladığım kurallardır. Ancak TÜHAS'taki bütün kuralların böyle olduğu sanılmamalıdır. TÜHAS'ta önerdiğim bazı kurallar benim kendi kitaplarımda yıllardır uyguladığım kurallara aykırı kurallardır. Örneğin benim kitaplarımda bibliyografyalarda yazar soyadı büyük harfle ve önadı ise küçük harfle parantez içinde yazılır. Oysa TÜHAS'ta bibliyografyada yazar soyadının da, önadının da küçük harfle yazılmasını, yazarın önadının da parantez içinde alınmamasını öneriyorum. Bu konuda aşağıda Kural 693'e bakabilirsiniz (*infra*, s.192). Nasip olur da, bundan sonra yeni kitap ve makale yazabilirsem, ben de yıllardır benimsediğim bu uygulamayı bırakacak ve bu konuda TÜHAS'taki kurala uyacağım. Yani bibliyografya yazar soyadı ve önadını küçük harfle yazacağım ve önadını da parantez içine almayacağım.

14. TÜHAS, Stil ve Biçime İlişkin Değildir

TÜHAS, bir atıf usûlleri kitabı olsa da, TÜHAS'ta, az çok, stil ve biçime ilişkin kurallar da vardır. Örneğin TÜHAS'ta künye bilgilerinden hangisinin italikle, hangilerinin normal yazı tipiyle yazılacağına ilişkin bazı kurallar vardır. Ancak TÜHAS, esas itibarıyla, stil, paragraf biçimi, sayfa düzeni, tipografi, imlâ ve noktalama işaretlerine ilişkin bir kitap değildir. Bu gibi konularda *Bilimsel Yazma ve Yayınlama* başlıklı kitabıma bakılabilir¹⁷.

15. TÜHAS, Yazar-Yıl Sistemini Değil, Dipnot Sistemini Esas Alır

TÜHAS, atfın yeri bakımından dipnot sistemini esas alır. Ben hukuk alanı dışında, sosyal bilimler alanında yazar-yıl sistemine karşı değilim. Bu sistem de hukuk dışı alanlarda başarıyla kullanılabilir. Zaten *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımda bu sistemin sosyal bilimlerde alanında dipnot sistemine alternatif bir sistem olarak kullanılabileceğini kabul edilmiş ve adı geçen kitapta bu sistem 53 sayfa uzunluğunda olan Bölüm 29'da ayrıntılarıyla açıklanmıştır¹⁸. Keza, söz konusu kitapta, yazar-yıl sisteminin dipnot sistemine göre bazı açılardan

17. Gözler, *Bilimsel Yazma ve Yayınlama*, *op. cit.*

18. Bkz. Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûlleri*, *op. cit.*, s.877- 930.

daha kolay, daha pratik, daha kısa ve daha yeknesak bir atıf sistemi olduğu vakıası da kabul edilmiştir¹⁹.

Ne var ki yazar-yıl sistemi, doğası gereği, hukuk yazınına elverişli bir sistem değildir. Çünkü hukuk yazınında atıfların ortalama üçte biri mevzuata ve üçte biri de içtihadadır. Yazar-yıl sistemi ise mevzuat ve içtihadı atıf yapmak bakımından tamamıyla elverişsiz bir sistemdir. Zira mevzuat ve içtihadta “yazar” yoktur. Mevzuat ve içtihadı yazar adıyla atıf yapılması mümkün değildir. Bu nedenle hukuk yazınında yazar-yıl sistemi kullanılamaz.

Bu durum, sadece Türkiye için değil, yazar-yıl sisteminin anavatanı olan ABD için de geçerlidir. ABD’de hukuk yazınında yazar-yıl sistemi değil, dipnot sistemini esas alan *The Bluebook* sistemi izlenir. Özellikle belirtmek gerekir ki, yazar-yıl sisteminin öncüsü olan *Publication Manual of the APA*²⁰ veya keza *The Chicago Manual of Style*²¹, hukuk kaynaklarına atıfta yazar-yıl sisteminin değil, *The Bluebook* sisteminin izlenmesini şart koşar.

TÜHAS, atıfların prensip olarak dipnotta yapılmasını önerir. Ancak, kısalık, pratiklik ve kolaylık bakımından avantajlı olduğu durumlarda atfın dipnot yerine metin içinde parantez arasında yapılabileceğini de kabul eder. Keza mahkeme kararları gibi bazı belgelerde, belgenin yapısı gereği atfın dipnotta değil, metin içinde parantez arasında yapılmasını caiz görür. Bu durumlarda dahi atıf, yazar-yıl sistemine göre değil, dipnotta nasıl yapılacaksa öyle yapılır.

Nihayet, mevzuat ve içtihadın künye bilgileri her zaman metin içinde normal bir cümle parçası olarak zikredilebilir. Böyle bir durumda mevzuat söz konusuysa madde, fıkra ve bent numaraları; içtihat söz konusuysa paragraf numaraları, mevzuat ve içtihadın adının zikredilmesinden hemen sonra parantez arasında verilebilir.

16. TÜHAS’a Açık Erişim

TÜHAS’a erişim konusunda bir iki şey söylemek isterim: Türkiye’de ilahiyat alanında başarıyla uygulanan *İSNAD Atıf Sistemi*’ne üç-

19. Bkz. Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûlleri*, op. cit., s.866-870.

20. Bkz. *Publication Manual of the American Psychological Association*, op. cit., s.XXI, 355-356, 360-363.

21. *The Chicago Manual of Style*, Chicago, The University of Chicago Press, 16. Baskı, 2010, s.656, 769-778.

retsiz açık erişim mümkündür²². Muhtemelen *İSNAD Atıf Sistemi*'nin benimsenmesinin altında yatan sebeplerden biri de budur.

Zannımca Türkiye’de ücretsiz açık erişimi olmayan bir atıf sistemi kitabının benimsenme ihtimali çok düşüktür. Bir fikir vermek için şu bilgiyi sizlerle paylaşmama lütfen izin veriniz: Nisan 2023 baskı *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabım, Yayınevinin verdiği bilgiye göre, şimdiye kadar (11 Aralık 2023 tarihi itibarıyla), yani 8 ayda, sadece 219 (iki yüz on dokuz) adet satmıştır (Bunlardan bazıları kitapçıların raflarında da duruyor olabilir). Türkiye’de toplam 208 üniversite ve toplam 84 adet hukuk fakültesi var²³. Hukuk fakültelerinde toplam 3678 adet öğretim elemanı bulunuyor²⁴. Türkiye genelinde toplam 22.820 hâkim ve cumhuriyet savcısı görev yapıyor²⁵. Yine Türkiye’de 174.533 avukat var²⁶. Yani Türkiye’de görevde 200.00 civarında hukukçu var. *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabımın üniversite başına 1 adet, hukuk fakültesi başına 1,5 adet ve hukukçu başına ise 0,001 adet sattığı anlaşılıyor! Zaten, yayıncıyla birlikte bu durumu baştan tahmin ettiğimiz için bu kitaptan sadece 600 adet basılmasına karar vermiştik.

Türk akademisinde yaygın bir bedavacılık kültürü hakimdir. Türk akademisi, bir atıf sistemi kullanacaksa, bu sisteme erişimin bedava²⁷ olmasını bekler. Türkiye’de ve hatta belli ölçüde Avrupa’da akademinin kendisini vergi ödeyenlere finanse ettirme gibi bir hasleti vardır.

22. <https://www.isnadsistemi.org/hakkinda/ozellikleri/> (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2023).

23. Hâliyle her üniversitemizde bir “kütüphane” var. *Alıntı ve Atıf Usûlleri* kitabımızın hangi kütüphanelerde bulunduğunu *Ulusal Toplu Katalog*’tan sorguladık. 25 Aralık 2023 tarihi itibarıyla sadece 7 (yedi) üniversite ve 1 (bir) hukuk fakültesi kütüphanesinde kitabımız mevcut! Bunlar Çağ, Düzce, İstanbul 29 Mayıs, Kadir Has, Koç, Mardin Artuklu ve Türk-Alman Üniversiteleri kütüphaneleri ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi kütüphanesidir (https://www.toplukatalog.gov.tr/?cwid=2&keyword=9786256460072&tokat_search_field=4) (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023).

24. Öğretim elemanı sayısı, <https://istatistik.yok.gov.tr/>’den *Öğretim Elemanı İstatistikleri*>*Birim Seç*>*Hukuk Fakülteleri*>*Raporu Getir* menüsünden 25 Aralık 2023 tarihinde elde edilmiştir.

25. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/22092022112522-09-2022-hakim-savci-durumlaripdf.pdf> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023). Sayı, 2022 yılının sayısıdır.

26. <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/2022-avukat-sayilari-31122022-83419> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023). Sayı, 2022 yılının sayısıdır.

27. Gerçekte bedava bir şey yoktur; her şeyin bir bedeli vardır. Akademide bedava olduğu söylenen veya sanılan şeylerin bedelini üniversiteler, YÖK, TÜBİTAK, bakanlıklar, kamu kurumları ve nihâi tahlilde vergi ödeyen herkes öder. Bu anlamda *İSNAD Atıf Sistemi* de bedava değildir. *İSNAD Atıf Sistemi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin finanse ettiği bir proje kapsamında hazırlanmıştır. Hazırlanmasında Abdullah Demir dışında, çeşitli üniversitelere mensup 70’den fazla akademisyenin katkısı vardır (<https://www.isnadsistemi.org/hakkinda/proje-ekibi/>) (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2023).

Doğrusu bir şeyden kim doğrudan doğruya fayda sağlıyorsa, o şeyin bedelini onun ödemesidir. ABD’de hukuk alanında üniform atıf usûlü olan *The Bluebook*’a erişim ücretlidir²⁸. ABD’de ve hatta bütün dünyada sosyal bilimler alanında en yaygın atıf usûlü kitabı olan *Publication Manual of the APA*’nın basılı versiyonu da, elektronik versiyonu da ücretlidir²⁹.

Ben, bu düşüncelerime rağmen, TÜHAS’a, www.tuhas.com.tr üzerinden veya linkini orada vererek *Google Books* üzerinden ücretsiz online erişim sağlayacağım. Çünkü görünen odur ki, ücretsiz online erişimi olmadıkça TÜHAS’ın Türkiye’de tutunma imkanı yoktur.

17. Hayalim

TÜHAS ile ilgili dört büyük hayalim var:

Evvela, TÜHAS’ın sosyal bilimler enstitülerimizin kamu ve özel hukuk bölümleri tarafından “alıntı ve atıf usûlleri kılavuzu” olarak benimsenmesini hayal ediyorum³⁰.

İkinci olarak, TÜHAS’ın hukuk dergileri tarafından kendilerine gönderilecek makaleler için uyulması zorunlu “alıntı ve atıf usûlleri kılavuzu” olarak benimsenmesini hayal ediyorum³¹.

Üçüncü olarak, TÜHAS’ın hukuk yayınevleri tarafından kendilerine gönderilecek kitaplar için uyulması zorunlu “alıntı ve atıf usûlleri kılavuzu” olarak benimsenmesini hayal ediyorum³².

28. *The Bluebook*’un 365 sayfa olan 21’inci baskısı (basılı kitap) 46 USD’dir. (<https://www.legalbluebook.com/buy>). *The Bluebook*’un online versiyonuna yıllık abonelik ücreti ise 38 USD’dir (<https://www.legalbluebook.com/pricing>) (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2023).

29. APA, *Publication Manual of the American Psychological Association: The Official Guide to APA Style* kitabının 7’nci baskısının (Washington, DC, American Psychological Association, 2020) *hardcover* versiyonu 54.99 USD ve *Spiral-Bound* versiyonu 44.99 USD’dir (<https://apastyle.apa.org/products/publication-manual-7th-edition>). Dijital versiyonunun fiyatı ise 18.93 USD’ten (Kindle Edition, www.amazon.com) 35.99 USD’ye (e-textbook, www.vitalsource.com) değişmektedir (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2023).

30. Bu hayalin ayrıntıları konusunda bkz.: Kemal Gözler, “Yüksek Lisans ve Doktora Programlarında ‘Tez Yazım Kılavuzu’ Sorunu”, <https://www.anayasa.gen.tr/aau-tez-kilavuzu.htm> (Yayın Tarihi: 16 Eylül 2023).

31. Bu hayalin ayrıntıları konusunda bkz.: Kemal Gözler, “Hukuk Dergilerinde ‘Makale Yazım Kuralları’ Sorunu”, <https://www.anayasa.gen.tr/aau-dergi.htm> (Yayın Tarihi: 20 Eylül 2023).

32. Bu hayalin ayrıntıları konusunda bkz.: Kemal Gözler, “Yayınevlerinde Bilimsel Yazma, Yayınlama ve Atıf Usûlleri Kurallarının Belirsizliği Sorunu”, <https://www.anayasa.gen.tr/aau-yayinevleri.htm> (Yayın Tarihi: 22 Eylül 2023).

Nihayet, TÜHAS'ın yargı organları tarafından hâkim ve savcılar için karar yazımında, avukatlar için kendilerine sunulacak dilekçelerde uyulması zorunlu “alıntı ve atıf usûlleri kılavuzu” olarak benimsenmesini hayal ediyorum³³.

Görüldüğü gibi hayallerim büyük!

18. TÜHAS, Son Bir Çabadır

Bilimsel yazma, alıntı ve atıf usûlleri konusunda çalışmaya, bundan on yıl önce, 2013 yılında başladım. Araya uzun kesintiler girdi. Bu konudan zaman zaman uzaklaştım; bu konuya zaman zaman geri döndüm. Nihayet 2020 yılının son aylarında bilimsel yazma, alıntı ve atıf usûlleri konusuna tekrar ve kesin olarak dönebildim. Son üç yıldır yoğun olarak bilimsel yazma, alıntı ve atıf usûlleri konusunda çalışıyorum. Ortaya 848 sayfa uzunluğunda *Bilimsel Yazma ve Yayınlama: Bir Stil Kılavuzu* başlıklı bir kitap³⁴, bunun özeti olan 450 sayfa uzunluğunda bir ikinci kitap³⁵, 1662 sayfa uzunluğunda *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı bir üçüncü kitap³⁶ ve nihayet bunun özet olan 562 sayfa uzunluğunda *Alıntı ve Atıf Usûllerine Giriş: Bir Ders Kitabı* başlıklı bir dördüncü kitap çıktı³⁷. Bu kitapların amacına ulaştığını söylemek çok zor. Pek muhtemelen boş bir heves uğruna yıllarımı harcadım.

Elinizde tuttuğunuz bu beşinci kitap, bu amaca ulaşma yolundaki son bir çabadır.

19. Teşekkür

TÜHAS'ın düzeltmelerini sevgili eşim Ürküş Gözler yaptı. Kendisine teşekkür ediyorum. TÜHAS'ın kendisinden özetlendiği *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı kitabımın ilk düzeltmesini yine sevgili eşim Ürküş Gözler ve ikinci düzeltmesini Melih Çiçekci yapmıştı. Kendilerine bir kez daha teşekkür ediyorum. Onların *Alıntı ve Atıf Usûlleri* başlıklı asıl kitabın düzeltilmesindeki emekleri, hâliyle o kitabın bir özeti olan bu kitaba da yansdı.

26 Aralık 2023, K.G.

(Kemal Gözler, [TÜHAS: Türk Hukuk Atıf Sistemi](#), Bursa, Ekin, 2024'ün “Önsöz” kısmıdır).

33. Bu hayalin ayrıntıları konusunda bkz.: Kemal Gözler, “Hukuk Uygulamasında Atıf Usûlleri Kurallarının Belirsizliği Sorunu”, [www.anayasa.gen.tr/aau-uygulama.htm](#) (Yayın Tarihi: 25 Eylül 2023).

34. Gözler, *Bilimsel Yazma ve Yayınlama*, op. cit.

35. Kemal Gözler, *Bilimsel Yazma ve Yayınlamaya Giriş: Bir Ders Kitabı*, Bursa, Ekin, 2023.

36. Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûlleri*, op. cit.

37. Gözler, *Alıntı ve Atıf Usûllerine Giriş*, op. cit.